

A'
TSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FELSÉG'
ENG EDELM ÉVEL.

■■■■■■■■■■

Nro 46.

Költ Bétsbén, Sz. Iván Havának (Júniusnak) a'
10-dik napján 1796-dik Elztendőben.

Hadi Környűlállások.

A' *Rajna* mellől tegnap érkezett Tudósítások szerént, minden ágyúikat által szállították a' Frantziák *Düßzeldorf*-ból a' *Rajna*' túlsó-mellyékére.

Frankfurt ből, 2 dik 's 3 dik Júniusban költt Tudósítások említik ugyan az ellenségeskedésnek el-kezdődését; de semmi meg-határozott nevezetes dolgot nem foglalnak magokban.

B b b

Károly Fő-Hertzeg, a' kormányozása alatt lévő *Alsó-Rajnai* Sereghez egy Hirdetményt intézett, mellyben minekutánna tudtára adta volna Katonáinak, hogy a' *Frantzia* Direktórium' helytelen kívánságai miatt újra bé-áll Májusnak 31-dik napján, 11 óra és dél között, a' had' folytatásnak ideje: buzdítja őket, hogy legyenek egész bizodalommal az ő egyenes szívéhez; esmerjék meg a' magok sokszor próbáltt erejét, mellynél nem vólt soha, és most se' fellyebb való az ellenségé; ne engedjék meg a' Generálisok, hogy a' Seregnek egyes Tagjai, gondolatlan ítéleteknek nyilatkoztatása által meg-tántorítsák a' Sereg' állhatatosságát, igyekezzenek inkább bé-plántálni annak szívébe, a' Vezérjeihez és magához való erős bizodalmon kívül a' hadakozás' tárgyának 's tzellyának igazságáról való meg-győzöttetést. „Mi — *úgymond* — tusakodunk mindenért, a' mi nekünk leg-kedvesebb. A' Vallásért; az Igazgatás' formájáért; a' Tulajdonosi jussokért; az Emberi-társaságbéli valóságos Szabadságért: egy olly Népnek meg-támadása ellen, melly, lábaival tapodja minden köteleit a' Társaságnak, fel forgat minden gondolatokat 's birtokokat; és a' melly — hit, hitelesség, lelkieméret, és minden kötelesség nélkül lévén, igyekezik az egész Emberi-nemet belé buktatni a' maga romlásába. — Mi, a' jó rendtartású *Nemzetek*' jussaikat óltalmazzuk.“

Hasonló értelmű Hirdetményt intézett Gróf *Wurmser* is, a' kormányozása alatt lévő *Felső-Rajnai* Sereghez.

Basileából Máj. 24-dikénn: — „Tegnap érkezett ide *Párisból* egy Kurír, olly jelentésével a' Direktóriumnak, hogy ha az ő általa fel-téetett konditzióit a' Békes-ségnek el nem fogadja a' Tsászár: fel kell mondani a' Fegyvernyugvást.“ (De leztsak szemfényvesztés, mert bizonyos, hogy már az előtt a' Fels. Tsászár' részéről felvált mondva a' Fegyvernyugvás, és már akkor *Párisban* tudhatták, a' midőn a' Kurír onnét el-indíttatott.)

Helvétziából Máj. 26-dikánn: — „A' *Graubindeniektől*, kik ehez a' Respublikához tartoznak, földjökön való szabad által-menetelt kívánt *Buonaparte* Fr. Vezér, és ebbéli kívánságának meg-fontolására 3 napot engedett nékiek.“

Olasz-Országból. —

A' *Verónai* vidéknek *Dolce* nevű Mező-városából botsátotta Báró *Boljió* Vezérünk Máj. 31-dikénn a' maga Tudósítását, mellynek oda megy ki a' summája: hogy ámbár valamint *Lodinál* Máj. 10-dikénn, sokat vesztett az ellenség is; úgy később a' *Valegioi* tüzes viadalbann, kivált a' Lovasságára nézve nagy vesztesége volt: mindazáltal Népének nagyobb száma által azt okozta, hogy B. *Boljió* szükségesebb-

B b b *

nek ítélte az *Athesis* (olaszúl: *Adige*; németül: *Etsch*) vizénn való által-fzállást; mint sem hogy *Mantuával* továbbra is fenn-tartsa az egyesülést. Minekutánna tehát *Mantuát*, mind *Örizetének* számára, mind egyéb készületekre nézve tartósann óltalmazható állapotban hagyta volna: *Tirolis* Tartományának védelmezésére sietett, 's olly fekvő helyet választott Seregének *Roveredónál*, hogy az érkező segítségekkel könnyen egyesülhet, 's belőlről hirtelen nevelheti erejét, és ekképpen a' *Tirolisi* szoross járásokon való bérontástól, hathatósan vissza-tartóztathatja az ellenséget, melly, a' *Velentzei* Közöséges - Társaságnak *Bresciano* (*Briscanus ager*) nevű; és *Tridentummal* határos Tartományába vette bé magát.

(*Tridentum* Városa, az *Athesis* vizének bal-partján fekszik, *Roveredó*-tól négy; *Insprucktól* pedig, valamint szintén *Velentze* Városától, 27 óránnyi járó-földre.)

A' *Velentzei* Kormányfzék' Ifjabb Tagjai úgy akarták vólt; hogy fegyveres erővel is meg kell a' *Velentzei* földet óltalmazni, az ellenségeskedő Felek által való el-foglaltatástól, 's a' had' teátrumává való lételtől: de az *Öregek'* szava állott meg, kik az afféle szándékot tellyesíthetetlennek mondották. A' Kormányfzék tehát, egy Diktátor forma Bíztozt (kinek neve *Velentzében General-Proveditore*) választott ki önnön kebeléből a' végre, hogy

a' hadakozók által el-foglaltatva lévő vidékekenn fel ne bomollyék a' Közönséges-társasági rend.

Placentziából Máj. 17-dikénn: — „A' Fr. Sereghez, mindennap több több Katonaság takarodik által ezenn a' Városonn. A' *Pádus'* túlsó mellyékénn, erőss sántzokkal erősítik a' Frantziák, hídjok' végeit.“

A' *Modenai* Hertzegség' Kormányfzéke, a' mennyi kész-pénzt hamar össze-szedhetett, el-küldötte a' Frantzia Seregnek. A' még akkor hátra-maradtt summának ki pótolása végett, Magános Személlyektől vett fel pénzt költsönn a' Státus' kasszájába; 's a' Templomokból és Klastromokból is ki-kívánta, az ott nem éppenn elmúlhatatlanúl szükséges ezüstöt.

Bonónia (Bologna) Városából Máj. 19-dikénn: — „Az itt, Pápa Ő Szentsége' képében igazgató Cárdinális, hogy annál inkább fenn-tarthassa a' belső-tsen-dességet, igyekezik ki-mustrálni innen minden Tsapongókat.

Rómából Máj. 20-dikánn: — „Az Egyházi Birodalombélieknek Jubiléum hirdetődött: 's míg az Ájtatosságok tartanak: nem lesznek semmi közönséges Múlattságok meg-engedve.“

Nagy-Britanniából. —

Ámérika' mellyékéről egy posta hajó érkezett Máj. 11-dikénn: 's a' Levelekből,

mellyeket hozott, következő Tudósítások tétettek közönségesekké: *Grenada* Szigetében meg-támadták a' Frantziák *Nicholls* Anglus Generálist: de ez, diadalmasan visszafert Öket Mártz. 23-dikánn. — *S. Vincent* Szigetében is szereztsét próbáltak a' Frantziák: de hasonlóképpen kénytelenítették hátat fordítani, és már bátorságos állapotban vagyon a' Sziget. — *Barbados* Szigetébe, 28 napi utazás után szerentsénn el-érkezett *Abercrombie* Anglus Generális, hatezered magával, és szándékozott *S. Lucia* Szigetét visszanyerni a' Frantziáktól. — *Guadeloupe* Szigetében, hogy annál állandóbban meg-maradhasson *Victor Hugues* Frantzia Vezér: húsz ezer Szeretséneket fegyverkeztetett fel.

Londonból Máj. 20-dikánn: — „Tegnap, véget vetett a' Király az Ország-gyűlésnek. Hozzá tartott Beszédjében, mindeneknek előtte ígéretet tett, hogy új Ország-gyűlésnek össze-hívása eránt, rendeléseket fog tenni haladék nélkül. Köszönte annakutánna mind a' két Tábla Tagjainak, a' belső tsendesség' fenn-tartására, és a' kenyér-szükségnek el-hárítására hozott foganatos Intézetjeiket; köszönte a' hadi segítséget is, mellyel a' *Nagy-Britanniai* hajókázásnak 's kereskedésnek terjedéséhez képest, tették lehetőségessé a' Nép-Képviselői egy olly hadnak folytatását, mellyet nem *Nagy-Britannia* kezdett, hanem

az az ellenség, kinek törekedései, minden polgári Társaságot ostromolnak, különösen pedig a' szabadságnak és rendnek azon boldog egyessége ellen tzeloznak, melly, *Nagy-Britanniá*bann uralkodik. A' Békességre nézve így szóllott a' Király az Ország' Rendjeihez: „El nem múltattak Kegyelmetek semmi alkalmatosságot annak meg-bizonyítására, hogy igazán kívánnyák, bátorságos és tisztességes feltételek alatt való helyre-állíttatását a' Békességnek: de azt is meg-mutatták egy-fzersmind a' Világnak, hogy míg a' mi ellenségeink olly úton járnak, mellyenn ezt a' tzel el nem érhetni; addig az Ánglusoknak lefz mindég tehetségek 's hathatós erejek, egy igaz ügynek pártfogására, és leg-kedvesebb tulajdonaiknak óltalmazására.

A' mit ezen Beszédében mondott a' Király: ugyan azt vítatták vala már *Grenville* és *Pitt* Ministerek is nyertesen az Ország-gyülés' Első és Második-Tábláinak 10-dik Májusi Üléseibenn, Néhai Első Minister Lord *North*' Fia Gróf *Guildford*; és *Fox* Úr ellen, kik közzül t. i. ez, a' Második; amaz pedig, az Első-Táblánál igen ki kelt a' Ministerek ellen mind azért, hogy: kezdették a' Frantziákkal való hadakozást; mind pedig azért, hogy folytatják; és Békességet nem tsinálnak.

Pitt Úrtól, *Jekyll* nevű Tagja a' Második-Táblának ezt kérdezte: A' Szárdíniai Királynak fog e' ezentúl is fizetődni a' kétszázezer font sterling hadi-segítség, minekutánna kénytelenítették Az, úgy kötni Békességet a' Frantziákkal, hogy fel kell neki áldozni Tartományait, mellyeknek nem felthetése eránt, meg vólt bízttatva Angliától? Nem: e' vólt a' *Pitt* Úr felelete. — Kérdezte továbbá *Jekyll* Úr: Hát ebben az esztendőben meg-kapja e' a' Szárdíniai Király, a' nékie rendelt hadi-segítséget? — Erre a' Kérdésre, semmit se' felelt *Pitt* Minister.

A' *Londoni* Újságok szerént, a' Státus' hintaja már most úgy van készítve, hogy nem lehet belé lőni. Írják azonban, hogy midőn a' Király a' Parlamentba ment, 's vissza-tért onnan az említett hintón: nem tsak illetlenül nem viselte magát az össze-gyülekezett temérdek sokaság; hanem inkább sokszor nyilatkoztatta örvendezését.

Spanyol- Országból —

Aranjuezben, huszonkét Generálisokból állított össze a' Király egy Kommissziót, melly vizsgálja meg, mitsoda intézetek vólnának szükségesek, a' Seregre nézve, 's terjeszti vélekedéssét azok eránt a' Király' eléibe.

A' *Cádiz* Kikötőhely előtt, olly erejű *Anglus* Hajóssereg leszködött volt még Ápr. 15-dikénn is, hogy miatta még akkor se' mérésflett tengerre szállani Frantzia Tengeri-Vezér *Rickery*, a' kormányozása alatt lévő és már addig *Cádiz*nál sok időt töltött Hajósseregével.

Frigyes - Belgyiomból. —

A' Német Birodalom felől való széleinn ezen Közönséges - Társaságnak, *Daendels* Feldmarsallientenánt fogja a' *Batáviai* Seregnek jobb-szárnyát kormányozni; *Dumonceau* F. M. L. pedig a' bal-szárnyát, Fr. Generális *Beurnonville* Fővezérsege alatt.

Máj. 12-dik napján el-végeztetett, hogy marshoz készíttse magát a' *Batáviai* Sereg, melly áll: 8 fél Brigáda gyalogságból; 4 Batalion Vadászokból; 4 Batalion gyalog és egy Brigáda lovas Pattantyúsokból; négy lovas Regementekből; 's a' Hídtsinálókól és Földalatt való üregeknek ásóiból. Ezenn Sereg' Tifztjeinek tábori készületjeikre, szokás szerént, a' Nemzeti-gyűlés, ajándék költségeket is rendelt, mellyeknek summája, 1,276,649 forintra megy.

Börnonvillj ugyan mint Fővezér, maga fejétől is küldhet Katonaságot a' hová jónak látja: mindazáltal tartozik minden mozgásokról hírt adni, a' Szárazon való belső

dolgokra ügyelő Nemzet-gyűlési Deputá-
tziónak, 's ugyan ennek eleibe terjeszteni,
hadí szükségeit is.

A' Nemzeti-gyűlés magának tartotta
azt a' just, hogy ötezer főből álló Katona-
ság, mellyben benne foglaltatik a' *Hágai*
Őrizet, egyenesen tőle függjön.

A' Nemzeti-gyűléssel olly kedvetlen
hírt közlött Máj. 17-dikénn az Elölülője
Schimmelpenning, hogy a' *Norvégia* felé
indult *Batáviai* Hajókból, *Argo* nevű 36
ágyús Fregát, és három kisebb nemű ha-
di hajók — *Mercur*, *Fliege*, és *Echo* ne-
vezetű Brikkek — 18 Ánglus Katona-ha-
jókra bukkánván: *Argo* és *Mercur*, Án-
glusok' prédáivá lettek; a' más két Brik-
kek pedig olly helyre üzettettek, a' hol
fenn-akadtak, és csak a' rajtok volt Nép-
pet lehetett meg-fzabadítani.

Frantzia - Országból. —

A' *Szárdíniai* Udvarral kötött Békes-
ségjeket a' Frantziáknak, méltán lehet
nagy részént *unilateralisnak* (egy oldalú-
nak) nevezni: mert a' *Szárdíniai* Udvar'
Követeinek nem volt ebbe az egész Kö-
tésbe egyéb szőlőjök; hanem hogy az
Udvarjoktól vett hatalom szerént, *Amen-t*
mondhattak a' feltételekre, mellyeket úgy
terjesztették eleikbe ő nékiek ez idő sze-
rént a' Frantzia Nép' Elöljárói, a' mint
magok akarták. Ezen Feltételek, ki-nyom-

tattattak vala már *Basileában*, még Május' 17-dikénn, midönn még a' Törvényhozó Nemzeti-gyűlésnek Ifjabb Tanáttsa se' hagyta vólt helybe azokat: hanem az-ólta ki-jöttek már éppen úgy, *Redacteur* nevezetű *Párisi Újságban* is. Most tehát bátrabban valóságosoknak tarthatjuk már azokat, mint tarthattuk a' múltt Keddenn: ámbár a' *Párisi Direktórium*, még Máj. 22-dikénn se' tétette vala őket egész tze-remóniával közönségesekké. — A' *Redacteur*benn előadott Békesség' feltételei-nek magyar értelme ez:

1.) Ö *Szárdíniai Felsége*, el áll, a' Frantziák ellen való egyesüléstől, és minden Szövetségtől. 2.) Le mond azon jus-sáról, mellyel birta *Szabaudiát*; a' *Niz-zai Grófságot*; és *Tendát*. 3.) *Pedemon-tzium'* határai úgy fognak el-intéződ-ni, hogy ezenn el-intézésben haszna le-gyen a' Fr. Respublikának. 4.) Egyéb Kiköltöztteknek nem engedhet menedék-helyet a' *Szárdíniai Király*; hanem tsak a' *Mont-blanc-iaknak*. 5.) Semmi just és keresetet nem tart fenn magának a' Fr. Respublikára nézve. 6.) Kereskedés eránt való Szövetség fog köttetni a' két Hatal-masságok (úgy mint: a' Fr. Respublika, és a' *Szárdíniai Király*) között. 7.) Büntetés nélkül haggya a' *Szárdíniai Király*, min-den Alattvalóit, a' kik revolutzionális tse-lekedetek, vagy vélekedések által jegyez-

tették meg magokat, 's vissza-adja jószágait, a' mellyek el-foglaltattak. 8.) A' mi el-vétethetődött magános Személyektől (Frantziáktól), vissza-adatja Nékiek. 9.) A' foglyok ki fognak tserélődni. 10.) *Coni, Tortona, Valentzia, és Chateau-Dauphin*, a' Fr. Közöséges-Társaságnál maradnak addig, míg Közöséges-Békesség nem lesz, és a' Kereskedés eránt való Szövettség (mellről fellyebb vala emlékezet) végre nem hajtatik. 11.) A' Frantzia Respublika által el-foglaltt részeiben *Pedemontziumnak*, Ő *Szárdíniai* Felsége fogja folytatni a' polgári igazgatást: hanem az említett részek, továbbra is fognak embereket szolgáltatni a' Frantzia Seregekhez. 12.) *Szúza* és egyéb (efféle) Erösségek, Ő *Szárdíniai* Felsége' költségén le fognak rontatni. 13.) Ezen le-rontatás után, egy *Pedemontziumi* Határ-Erösséget se' lehet újra fel-építeni. 14.) Az el-nyertt Tartományokban találtatott munítziók a' Frantzia Közöséges-Társaságé. 15.) Ő *Szárdíniai* Felsége, szabad által-menetelt enged a' Fr. Respublika' Seregének *Olasz-Országba*. 16.) A' Fr. Respublika, ajánlja a' maga közbenjárását Ő *Szárdíniai* Felségének *Genuára* nézve. 17.) A' *Hágai* Kötéshez képest, bé vagyon a' *Batáviai* Respublika is foglaltatva ebbe a' Kötésbe. 8.) Ő Felsége a' *Szárdíniai* Király eleget fog tenni azért, hogy úgy bánt a' mi Követünkkel *Semonvillével*.

A' Belső-Hadat folytató *Hoche* Vezér, olly értelmű Levelét útasította Máj. 14-dikénn, Had-Minister. *Petiet* Polgárhoz, hogy a' *Suánok'* Fő-serege, Vezérjével *Scepeaux* Generálissal együtt megadta magát és alája vetette a' Közönséges-Társaság' Törvényeinek. — Írja azt is; hogy egy része a' Republikánus Seregnek, meg-vervénn egy tsoport *Suánokat*, azoknak *Langlois* nevű Vezérjét el-fogta; továbbá, hogy *Nantes* Városától fogva *Ancenisig* minden Gyülekezetek le-rakták a' fegyvert; sok Vezérjeik a' *Suánoknak* hódoltak a' Respublikának; sokan pedig, a' kik ellentállottak, résszerént le-öldöstettek; résszerént el-fogattattak 's a' Hadi-Törvény-székeknek adattattak által; végre, hogy nem ítéltetett szükségesnek, úgy tártani többé *Nantest*: mint ostrom alatt lévő Várost."

* * * * *

Hogy a' tserélgetésnek közönségessen fel-vett minden egyéb eszközeinél, hozzá hasonlíthatatlanúl alkalmatosabb eszköz legyen az értz: ezt a' múltt Kedden tsak mondtuk: de meg nem mutattuk. Igyekeztünk tehát most meg is mutatni.

Lehetetlen meg nem esmérni, hogy két tulajdonságok szükségesek, a' tserélgetésnek közönséges eszközeiben: 1.) Hogy tartós legyen. 2.) Hogy belső betsének meg-kissebbítése nélkül, különkülönbféle részekre el lehessen azt

ofztani. — Tartósnak azért kell lenni néki: mert magában képzelte foglalni az érette adott dolgok' árát: az ő romlásával tehát, romlana az érette adott dolgok' árra. A' másodszor említett tulajdonság, azért kívántatik meg benne, hogy annál fogva jó móddal lehessen általa olly mértékű tseréket tenni, a' millyeneket tettzik; az az: többet vagy kevesebbet tserélni. Már ha a' marhát vesszük fel p. o., abban nints meg eggyik is az elő-adott tulajdonságok közül: mert a' melly marha most leg-egészségesebbnek láttzik, vagy az is való-sággal, hamar meg-betegedhetik, vagy valamelly tagjában hirtelen meg-romolhat, 's meg is dögölhet. Nem lehet el rontás nélkül fel is négyelni, hármálni, vagy két-tölteni az ökröt 's az örüt, mint a' *Polypus* nevű plánta formájú kis vízi állatotskákat, mellyekről azt jegyezték meg a' Természet vizsgálók, hogy akár szélttiben, akár hosszában diribellye darabollya el azokat az ember: minden el vagdaltt darabotskákból egyszerre más újj élő állatotskák nőnek. — Innen az a' tudomány, hogy a' marha nem lehetett alkalmas közönséges eszköze a' tserélgetésnek. Nintsenek meg a' mondott tulajdonságok együtt, se' a' sóban; se' a' nádmézben; se' a' dohányban; se' a' ki-készített vagy készítettlen bőrben; se' a' száraz sós halban is: ezek ál-

tal se' lehet tehát mint közönséges eszközök által, alkalmatosan folytatni a' tserélgést. Ellenben, meg van az értzben a' tartósság is; de meg van a' különbkülönbféle részekre, minden kár nélkül való felhasználhatóság is, mellynek fundamentuma az el-olvasztathatóság. Nem tsuda tehát, hogy már a' régi időkben is, minden civilizáltt (pallérozott) Nemzetek, az értzet vették fel a' magok költsönös adássoknak 's vevésseknek, tserélgetésseknek vagy kereskedésseknek közönséges eszközeül.

Nem mindnyájann egy értz-nemével éltek azonbann e' végre. *Spártának* vagy *Lacedémónnak* régi Lakosai p. o. a' vasat vettek fel; a' *Rómaiak* a' rezet; a' *Fenitziiaiak* és *Persák*, az aranyat és ezüstöt.

Valamelly közönséges jegyű formába nem voltak — *hihető* — verettetve mindjárt eleinten ezek a' különbkülönbféle értz-nemek, hanem tsak kisebb 's nagyobb darabokban szolgáltak eszközeiül a' kereskedésnek. A' *Rómaiakról*, *Remeus* nevű régi Historikus után írja *Plinius*, hogy *Servius Tullius* idejéig minden közönséges béllyeg nélkül való réz darabok voltak eszközei nállok általlyában az adásnak 's vevésnek. A' nevezett Király, ki, 577 esztendővel *Krisztus* Urunk' születése előtt vette kezébe *Róma'* kormánnyát: kezdette leg-elsőben egy marha-képpel meg-béllyegzett formába ve-

retni a' rezet, 's onnét van a' *Pecunia* nevezet is. A' *Fenítziai*ak, minekelőtte magokévá tették volna is *Spányol*-Országot: eljártak már oda hajókkal: 's a' mint *Diodorus Siculus* bizonyítja felöllök, holmi tsekélly portékákat adtak az oda való ősi tudatlan Lakosoknak, mellyekért, a' *Pireneus* hegyekből ki-folyt tiszta ezüsből annyi rakást kaptak Ezekből tserében, hogy nem tsak hajójaikat rakták meg véle; hanem abból tsináltatták, még azokat a' hajó-tartó eszközeiket is, mellyek magyarul: *Vas-matskáknak* (deákúl: Ancoráknak) neveztetnek. A' hajdani *Persa* Fejedelmeknek úgy nevezett *Gázáikról* (Kintsházaikról) is, a' millyenek p. o. *Susa*, *Persepolis*, *Pasargade*, *Damascus*, és más Városokban voltak, azt olvassuk a' régi Historikusokból: hogy az arany és ezüst, darabokban tartattak benne. Fő pénzzeket a' *Persák*nak, az úgy nevezett *Dáricust*, *Dárus* Király verette leg-elsőben aranyból, mellynek alsó lapján egy nyílas ember' képe; a' felsőn pedig magáé *Dáriusé* vólt ki-formálva.

Mi vitte reá a' Nemzeteket, hogy a' kereskedésnek közönséges eszközeiül fel-vett értz-darabokat, közönséges jegyű formákba vegyék? Ez a' Kérdés következik már most a' meg-fejtésre.

